

Fórum¹

Koltai Péter

A Diákjogi Charta

A charta szövegének alapváltozatát az Országos Diák Unió megbízásából az Állampolgári Tanulmányok Központja Gyermekjogi Műhelye (dr. Bíró Endre, Csizmár Gábor, Jásper András, Koltai Péter, Pál Tamás és Papp György) készítette el. A chartát az 1994. december 16–18. között Budapesten megrendezett Diákjogi Konferencián diákok, pedagógusok, politikusok, jogászok, szociológusok, oktatáskutatók, szülők, iskolafenntartók képviselői véleményezték és vitatták meg. A konferencia végére készült el a charta végleges változata, amelyhez a helyszínen nyolcvanötön csatlakoztak, így a charta – az első csatlakozás által – hatályba lépett.

Mit kíván a charta

A charta összefoglalja és közreadja a diákjogokról eddig megszerzett tudást és tapasztalatot. A charta nem jogszabály, hanem erkölcsi normagyűjtemény. A benne foglaltak nem jogi, hanem erkölcsi normák, ennél fogva a chartához csatlakozó egyének, közösségek, intézmények elkötelezettsége (és ebből adódó felelőssége) nem jogi, hanem erkölcsi jellegű. E normák érvényesülését jogi és jogon kívüli eszközök együttes használatával lehet csak elérni. Ez a feladat (a törvénykezéstől a helyi szabályalkotáson át az intézmény helyi tantervének kialakításáig) az, amelyben részt kívánnak vállalni a chartához csatlakozók. A chartához csatlakozó kijelenti, hogy elfogadja a charta rendelkezéseit, és saját gyakorlatával elősegíti azok érvényesülését. Csatlakozhat természetes, illetve jogi személy (nevelési-oktatási intézmény, társadalmi szervezet, gazdasági társaság stb.), és bármely más állampolgári közösség is (nevelőtestület, iskolaszék, diákönkormányzati szerv, diákcsoport vagy baráti társaság). A chartához kétféleképpen lehet csatlakozni: fenntartás nélkül vagy fenntartással. A fenntartással történő csatlakozás esetén a csatlakozó megjelöli, hogy a charta I. részének mely cikkével vagy cikkeivel szemben él fenntartással, és meg is indokolja fenntartását. A chartához csatlakozó természetes személy nyilatkozhat: saját, a diákok „körüli” tevékenységén túl vállalja azt is, hogy elősegíti a charta intézményének működését is, s ezzel tagja lesz a *Diákjogi Charta Fórumának*.

A charta tartalmának megváltoztatására kizárólag a diákjogi felülvizsgálati konferencia jogosult, amelyre meg kell hívni mindenkit, aki a chartához csatlakozott. Ez a konferencia sem módosíthatja azonban a chartát úgy, hogy az a jogok tekintetében szűkítő tartalmú váljék.

A charta alapját azok a nemzetközi egyezségokmányok képezik, amelyek az emberi, illetve gyermeki jogokkal összefüggésben vannak (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok

¹ A Közoktatáspolitikai Tanács rovata

Nemzetközi Egyezségokmánya, a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény). A charta a benne foglaltak tekintetében ezeket, illetve a Magyar Köztársaság Alkotmányában megfogalmazottakat ismeri el jogi normaként. Ez azt jelenti, hogy az egyes cikkek nem állapítanak meg új jogokat a diákok részére, csak a közoktatás intézményrendszerében fennálló speciális jogviszony által meghatározott keretek között értelmezik, pontosítják az általános emberi, illetve gyermeki jogokat. Ebből következik az is, hogy a charta a fent említetteknel alacsonyabb szintű jogi normát nem tekint a maga szempontjából érvényesnek, hiszen legfontosabb célja éppen az, hogy ezen alacsonyabb szintű, a diákok életét meghatározó jogszabályok tartalmát tekintve változást érjen el.

Annak a veszélyét elkerülendő, hogy a túlon túl elméleti megközelítés miatt eltávolodjunk a charta gyakorlati jelentőségének kérdésétől, nézzünk meg egy konkrét példát. Általános emberi jog a magánélethez, magántitokhoz, levéltitkokhoz való jog, amely minden embert születésétől fogva megillet, és e jogának gyakorlását csak jogszabályban meghatározott olyan korlátozásnak lehet alávetni, amely nem sérti mások jogait vagy jó hírnevét, az állam biztonságát, a közrend, közérkölc fenntartását. Véltetően felháborodást keltene, ha nyilvánosságra kerülne, hogy például valamely államigazgatási szerv megsérti a levéltitkot anélkül, hogy erre jogszabály kifejezetten lehetőséget teremtené számára. Ugyanakkor az állampolgári jogegyenlőség elve kimondja, hogy a jogok mindenkire vonatkoznak, mindenféle (így életkorra vonatkozó) különbségtétel nélkül. Tehát ez a joga a gyermeknek is megvan, ugyanakkor mindennapos eset, különösebb feltűnést nem is kelt, ha a tanár az órán a diákok levelezését észlelve, azt elveszi, és annak tartalmát meg is ismerteti az osztállyal, nem ritkán gúnyolódó szándékkal (és tegyük hozzá, legtöbbször sikerrel).

A *Diákjogi Charta* fel kívánja tehát hívni a figyelmet arra, hogy a diákoknak is pontosan ugyanannyi és ugyanolyan joguk van, mint bármely más állampolgárnak. Különbség persze van, de ez nem a jogok „terjedelmének”, hanem bizonyos jogok gyakorlásának tekintetében áll fenn. Vannak ugyanis olyan speciális jogok (pl. a házasságkötéshez való jog), amelyek korlátozottak egy bizonyos életkor alatt, de az általános, alapvető emberi jogok nem esnek ebbe a kategóriába (már csak azért sem, mert az emberi jogok már említett korlátozásának minden esetben jogszabályi alapja kell hogy legyen. Míg a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes állampolgárok esetében törvény mondja ki a házassághoz való jog gyakorlásának kizárását, addig nincs olyan törvényhely, amely korlátozná a diák jogát például a levéltitok védelmének tekintetében). Erre azért kell külön felhívni a figyelmet, mert általános jelenség, hogy egy diák esetében a konkrét példa nem kelti a jogsérelem érzését, hiszen reflexeinkbe olyannyira beépült ez a szokványos jelenség, hogy állampolgári tűrőképességünk szintje alatt marad.

Ha végigkísértük az iménti fejtegetést, nyilvánvaló számunkra, hogy a „diák beszélgetésének, levelezésének kifürkészése és önkényes feltárása” ugyanúgy az alapvető emberi jog megsértése, mint ha ugyanez egy felnőtt állampolgárral esne meg. Feltehető a kérdés (gyakorló pedagógusok véltetően már fel is tették magukban): nem lehet semmit sem csinálni akkor, ha diákok egy csoportja levelezésével zavarja az órát? Természetesen tehetünk, hiszen a tanárnak elsősorban az a feladata, hogy biztosítsa a reá bízott diákok tanuláshoz való alkotmányos jogának érvényesülését, és kötelessége minden tőle telhetőt megtenni annak érdekében, hogy ez a joga senkinek ne sérüljön. Tehát amennyiben egy ilyen szituáció valóban sérti a többi diák tanuláshoz való jogának érvényesülését, a pedagógus mindent

megtehet annak érdekében, hogy ezt a zavaró körülményt megszüntesse. De ezen eljárása során egyfelől csak jogszabályban vagy valamely intézményi szabályban leírt norma alapján cselekedhet, és semmilyen körülmények között nem sértheti meg a levélitok védelmének alapvető jogát. Az adott problémát anélkül kell megoldania, hogy emberi (gyermeki) jogot sértene. Nyilvánvalóan ez az esetek többségében nehezebb és körülményesebb, de akkor sem engedhető meg az ilyen jogok sérelme. Főleg azért nem, mert nem lehet egymás jogait tiszteletben tartó állampolgárokat nevelni akkor, ha a nevelés során nem tartja mindenki (így a tanár is) tiszteletben a „neveltek” jogait.

A kicsit hosszúra nyúlt példa remélhetőleg érzékeltette azt, hogy milyen chartabeli normákról beszélünk. A charta (főleg az ENSZ-egyezmény alapján) értelmezi, a közoktatás rendszerében elhelyezi az emberi, illetve gyermeki létből adódó általános jogokat. Azaz megfogalmazza azokat a követelményeket, amelyeknek teljesülniük kell ahhoz, hogy intézményeink ne „az emberi méltóság megtörésén alapuló függelemre”, hanem egymás jogainak kölcsönös tiszteletben tartására neveljék diákjainkat.

Mindezzel a charta elsődleges *szándéka* az ismeretterjesztés, hiszen ezekről a jogokról (bár egyre többen, de még mindig) kevesen bírnak igazán részletes ismerettel, és ha elvi síkon meg is van ez az ismeret, a gyakorlati alkalmazás során többnyire döcögösen, akadozva működik. Ebben kíván a charta segítséget nyújtani azoknak, akikben a szándék és az elszántság megvan, elkötelezték a diákok jogainak tiszteletben tartása mellett, de hiányosak az ismereteik a diákok jogairól.

A charta közelítése a közoktatás intézményrendszerében folyó hétköznapi élet eseményeihez úgy fogalmazható meg, hogy bármely közösségben egymás egyéni és kollektív jogainak maximális tiszteletben tartása a szükséges és egyben elégséges feltétele annak, hogy az egyébként kötelességgént megfogalmazott követelmények által kitűzött cél megvalósuljon. Nem indokolt önmagában az a kijelentés, hogy a diáknak kötelessége az órán „rendesen viselkedni”, ilyesmirel csak akkor beszélhetünk, ha a „rendesen viselkedés” kritériumának megtartását mások (a többi diák) jogainak gyakorlásában való akadályoztatás elkerülése teszi szükségessé. Nincsen tehát más kötelesség, mint hogy a többi ember jogait az általunk is elvárt szinten tiszteletben tartsuk. Jó példa erre a tankötelezettség fogalma, amelyről tüzetesebb vizsgálódás után kideríthető, hogy nem kötelesség, hanem valójában (a művelődéshez való alapvető) jog, és ezzel összefüggésben nem a diák vonatkozásában, sokkal inkább az állam, a közigazgatás, a pedagógusok tanítási kötelezettségéről illene beszélni.

A charta *szerkezetéről*: a bevezető rész (az 1. cikkig) tartalmazza mindazokat az alapelveket, amelyek a chartában foglaltakat meghatározzák. Az I. részben az 1–3. cikk leírja a charta célját és viszonyát a jogszabályokhoz, nemzetközi szerződésekhez, egyezségokmányokhoz. A 4–7. cikk rögzíti a charta érvényességét, illetve meghatároz néhány olyan fogalmat, amelyek végigkísérik a charta szövegét. A 8–43. cikk a diákok egyéni, a 44–50. cikk a diákok kollektív jogait taglalja. Az 51–52. cikk a diákjogok érvényesülésével, az 53–54. cikk a diákjogok sérelmével foglalkozik. Végül a II. rész 55–66. cikke a charta érvényesüléséről, a charta „működéséről” szól.

A charta *nyelvezete* természetesen közelebb áll a jogi szóhasználathoz, mint a köznyelvhez. Ennek az az oka, hogy az egyes követelményeket minél pontosabban, a lehető legkevesebb félreértésre alkalmas módon kellett megfogalmazni. A következő hónapokban elkészül a charta közérthetőségét segítő értelmező s akár

az egyes jogok érvényesüléséről vagy megsértéséről szóló eseteket is bemutató kiadvány, amely arra is vállalkozik, hogy a chartában foglaltakat összevesse a nemzetközi dokumentumokkal és a magyar jogszabályokkal.

Reméljük, akinek a kezébe kerül, elolvassa a Diákjogi Chartát, s legalábbis elgondolkodik törekvésein. Ez az, amitől a Diákjogi Charta kidolgozására irányuló kezdeményezés nem lesz tiszavirág-életű, s mind többen csatlakozni fognak hozzá, hogy kinyilvánítsák elkötelezettségüket az emberi jogok, ezen belül a diákjogok tiszteletben tartása mellett.

A chartával kapcsolatos további felvilágosítás az alábbi címen igényelhető (ide kell eljuttatni a csatlakozási nyilatkozatokat is, amelyeket a charta szövege után megtalálhatunk):

Diákjogi Charta Fóruma
1325 Budapest Pf. 68.

*

Diákjogi Charta

Minden embernek joga, hogy megismerje a természetet, a társadalmat és önmagát, mindent, amit tudni lehet, s joga, hogy a világ részeként mindezt formálja. Az emberiség újabb és újabb nemzedékei nem nélkülözhetik az elődeik által felhalmozott tapasztalatot és tudást. Ezért az emberek saját jól felfogott érdekeik és közös – családi és társadalmi – szándékaik által vezéreltetve iskolát alapítanak és működtetnek, megteremtve és megőrizve ezáltal a diákság intézményét.

A diák legfőbb joga a neki megfelelő tanuláshoz való jog, a tudás, az ismeretek, a készségek és a képességek megszerzésének joga, ami nem érvényesülhet az erre felkészült nevelők, tanítók, tanárok tanítási kötelezettségének teljesítése nélkül, még akkor sem, ha a társadalomban megnő a társas öntevékenység és az iskolán kívüli ismeretközvetítők szerepe a tanulásban.

Az eredményes együttműködés záloga, hogy az intézményben vagy az intézmény szervezésében megvalósuló együttlét során mindenki kedvét lelje a közös tevékenységben, jól érezze magát az iskolában és az iskolán kívül egyaránt, és cselekedjék ennek érdekében.

A demokrácia torzul, ha az iskola nem demokratikusan működik. Az iskola hivatása és célja kétségessé válik, ha a diákok jogaitól megfosztják vagy azok érvényesítésében akadályozzák.

A Diákjogi Charta közreadja a diákjogokról megszerzett és eddig felhalmozott tudás összefoglalását. A csatlakozók eltökéltsége közös abban, hogy saját gyakorlatukkal megerősítsék és érvényesítsék mindezt.

A Diákjogi Charta a diákjogok értelmezésében az egyetemesség, a feltétlenség, az egyenlőség és az elidegeníthetatlenség alapján áll. Amennyiben a Diákjogi Charta értelmezésének és alkalmazásának tekintetében vita támad, a diákjogokat mindig kiterjesztően, a diák számára kedvezően kell értelmezni és alkalmazni.

A Diákjogi Chartához csatlakozók

hijelentve, hogy elismerik és jelen törekvéseik előzményének tekintik a diákjogok érdekében tett erőfeszítéseket;

felismerve, hogy a diákok jogainak érvényesülése útjából minden akadályt el kell hárítani, s e jogok csak akkor érvényesíthetők, ha egyértelművé válik, hogy kiknek kell kötelezettségeket vállalniuk a diákjogok érvényesítése érdekében;

hinyilvánítva, hogy ennek érdekében készek minden lehetséges és méltányos eszközt igénybe venni, beleértve annak kezdeményezését is, hogy a diákjogok érvényesülését garantáló kötelezettségek megszegése ne maradjon büntetlenül;

elfogadva, hogy a diákok jogainak érvényesítése csak szilárd elvi megfontolások és minden körülményt tekintetbe vevő eljárási szabályok alapján lehet sikeres, amelyeket az érintetteknek kellő mértékben ismerniük kell, s e szabályok keretei között kell együttműködniük;

vállalva, hogy szövetségüknek tekintenek mindenkit, aki az emberi méltósághoz való egyenlő jog elvének érvényesítésével egyetért és ennek törvényes eszközeit elfogadja annak tudatában, hogy az iskola más szereplőinek is tiszteletben tartandó jogai vannak;

hangsúlyozva, hogy a Diákjogi Charta nem jogszabály, tehát az abban meghatározott jogok nem érintik közvetlenül azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyeket jogszabály, illetve az intézmény 6. cikk szerinti szabályai a diákokra és másokra meghatároznak; az itt következőkben fogalmazzák meg a diákok jogait.

I. rész

1. cikk

A Diákjogi Charta a diákok jogainak áttekintő összefoglalása. A Diákjogi Chartában meghatározottak összhangban állanak

- az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának,
 - a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának,
 - a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának,
 - a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezménynek,
 - az Oktatásban Alkalmazott Megkülönböztetés Elleni Küzdelemről Szóló Egyezménynek,
- valamint
- a Magyar Köztársaság Alkotmányának szellemével, elveikben és megfogalmazásukban ezeket és csakis ezeket tartják irányadóknak.

2. cikk

A Diákjogi Chartában foglaltak ugyanakkor arra irányulnak, hogy a magyar jogrendszerben változást érjenek el mindazon szabályok tekintetében, amelyeket nem az 1. cikkben meghatározott jogi normák állapítanak meg vagy nincsenek összhangban az 1. cikkben meghatározottakkal deklarált előírásokkal.

3. cikk

A diák jogainak következetes érvényesülése önmagában is érték: a legfőbb biztosíték és erkölcsi alap arra, hogy az ennek megfelelő magatartást mindenki önmagától és másoktól is elvárja. Arra kell törekedni, hogy a diákok kötelezettségei ebben a vonatkozásban ne jelenthessenek mást, mint a diákjogok tiszteletben tartásának saját maguktól történő megkövetelését és másoktól való elvárását.

4. cikk

A Diákjogi Charta vonatkozik mindazon intézményekre, amelyekben a tankötelezettség teljesíthető, illetve alap-, szakmai vagy érettségi vizsga tehető, beleértve

- a) a kollégiumot, a diákothont,
- b) az intézmény azon tevékenységi formáit, amelyek az intézmény épületén kívül valósulnak meg, továbbá
- c) az intézmény épületéből vagy a diák otthonából e tevékenységi formák megvalósulásának helyszínére, onnan az intézmény épületébe vagy a diák otthonába, valamint a diák otthonából az intézmény épületébe való utazást vagy közlekedést is.

5. cikk

A Diákjogi Charta alkalmazásában diák az az általában kiskorú és általában tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, aki tanulói jogviszonyban vagy kollégiumi, diákothoni tagsági viszonyban áll az intézménnyel.

6. cikk

A Diákjogi Charta alkalmazásában az intézmény szabályai olyan és csak olyan írásba foglalt szabályok, amelyek

- a) jogszabálynak megfelelően jönnek létre;
- b) nem mondanak ellent magasabb szintű jogi normának és ahhoz képest a jogok tekintetében nem szűkítő tartalmúak;
- c) továbbá amelyek megfelelnek azon követelményeknek, hogy a szabályok alkotója
- d) megismerteti az érintettekkel a szabályalkotás eljárásának rendjét;
- e) biztosítja az érintettek beleszólási jogának érvényesülését a szabályalkotás során;

e) biztosítja az érintettek számára azt a jogot, hogy kollektív jogukat érvényesítve fellépjenek a számukra elfogadhatatlan szabályozási elemekkel és eljárási módokkal szemben.

7. cikk

A Diákjogi Charta alkalmazásában diákképviselő a diák egyéni vagy kollektív jogainak képviselőjével, érvényesítésével megbízott természetes vagy jogi személy vagy más szervezet. A diákképviselőt a diák vagy a közösség saját döntése alapján bízza meg.

A diák egyéni jogai

8. cikk

A diákot nem érheti hátrányos megkülönböztetés olyan okból, amelyet a Magyar Köztársaság Alkotmánya és a Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény az állampolgári jogegyenlőséget és a gyerekek jogegyenlőségét sértő különbségtételnek minősít. Ebből a szempontból hátrányos megkülönböztetésnek minősül az is, ha nem közvetlenül a diák személyén, hanem törvényes képviselőjén, hozzátartozóján, diákképviselőjén vagy más személyen, közösségen, szervezeten keresztül, illetve családi állapota miatt éri az előzőekben tiltott hátrányos megkülönböztetés.

9. cikk

A diák jogait csak meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek mások jogainak és jó hírnevének, az állam biztonságának, a közrend, a közegészségügy vagy a közérkecs védelmének érdekében szükségesek. A diáknak joga van a védelemre jogainak megsértése vagy a jogaival összefüggő kötelezettségek elmulasztása esetén.

10. cikk

A diákot megilleti az intézmény részéről olyan gondoskodás, figyelem és törődés, amely a diák ügyeinek intézése és eldöntése során elsősorban a diák mint gyermek mindenképp felett álló érdekét veszi figyelembe. E szabály alkalmazása során a diák érdekei alatt nem kizárólag az általa vagy a diákképviselő által megfogalmazott érdekeket kell érteni, s figyelembevétele során másodlagosnak kell tekinteni minden egyéb érdeket, de különösen az intézményi, nevelőtestületi, önkormányzati, helyi, területi, pénzügyi, oktatáspolitikai, kormányzati, közigazgatási, ágazati, pártpolitikai, egyházi, valamint bármiféle presztízserdeket.

11. cikk

A diáknak joga van arra, hogy ne legyen kitéve mások által előidézett egészségkárosító hatásoknak és erre irányuló kezdeményezéseknek. Az intézmény ebben a körben az épülethasználati rend szabályozásával biztosítja a diák egészséghez és egészséges környezethez való jogát, illetve azt, hogy megkapja a megfelelő tájékoztatást az egészségét károsító hatásokról.

12. cikk

A diáknak joga van az életkorának megfelelő időtartamú pihenésre, játékra és szórakozásra. Ennek megfelelően jogszabály vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályok rendelkezésein alapuló kötelező intézményi foglalkozások időtartama heti átlagban a diák kilencéves koráig nem haladhatja meg a napi 240, tizenéves koráig a napi 300, tizenhét éves koráig a napi 360 percet, a tanítási napok száma pedig egy tanévben nem lehet több 190-nél. A kötelező intézményi foglalkozásokhoz kapcsolódó elfoglaltság nem csorbíthatja a szabadidőhöz való jogot.

13. cikk

Az intézmény nem jogosult a diák szülői felügyeletével, elhelyezésével, szülei és hozzátartozói irányában történő kapcsolattartásával összefüggő kérdésekben dönteni. A diáknak joga van a 6. cikk szerinti intézményi szabályok keretei között mindkét szülőjével személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést fenntartani. Az intézmény ezt csak a szülői felügyelet megszüntetése vagy azonnali intézkedést igénylő sürgős szükség esetében akadályozhatja meg; ezekben az esetekben azonban a diák védelme érdekében minden szükséges intézkedést haladéktalanul meg kell tenni lehetőség szerint az érintett diák véleményének ismeretében.

14. cikk

A diáknak joga van saját családi környezetének és más közösségének hagyományait, szokásait megismerni, ismertetni és gyakorolni, ha ezzel nem sért jogszabályt vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályokat.

15. cikk

A diáknak joga van az intézményben állampolgárságának, nevének, családi kapcsolatainak megtartásához. E jog megvalósulása érdekében az iskola köteles nyilvántartásaiban és okmányaiban a diák valóságnak megfelelő személyazonossági adatait feltüntetni. Ezen adatok köre nem terjedhet túl a diák személyének azonosításához és az intézmény működtetéséhez szükséges és elégséges, valamint jogszabályban vagy az intézmény 6. cikk szerinti szabályaiban meghatározott adatok körén még akkor sem, ha a diák ezen adatok szolgáltatását önként vállalja. Az adatok tartalmát illető kétség esetén vagy a diák különleges méltánylást érdemlő helyzetében a diák által megadott adatokat kell az iskolai ügyvitelben használni.

16. cikk

A diák megismerhet minden eszmét, nézetet, gondolatot és véleményt. A diák terjeszthet minden eszmét, nézetet, gondolatot és véleményt, amelynek tartalma vagy megjelenési formája az Alkotmányt, mások jogait és jó hírnevét, az állam biztonságát, a közrendet, a közegészségügy fenntartását vagy a közérkölcst nem sérti vagy veszélyezteti. Az intézmény a diák véleménynyilvánítási jogát ezekben az esetekben csak jogszabályban megállapított korlátozásnak vetheti alá. A diák nem kötelezhető vagy kényszeríthető arra, hogy bármely világnézet mellett tevélegesen vagy hallgatólógosan elkötelezze magát, azt hirdesse, képviselje vagy szolgálja. Úgyszintén nem érheti a diákot hátrány amiatt, hogy valamely világnézetet magának vall. A diákok az intézmény nem kötelezheti vagy kényszerítheti világnézetének megváltására vagy megtagadására, az intézmény nem tarthat nyilván a diákról olyan adatot, amely világnézetére utal vagy amelyből világnézetére következtetni lehet.

17. cikk

A vallásoktatásban és vallási hitéletben történő részvétel intézményi kérdéseiben a diák szülei, hozzátartozói vagy törvényes képviselője útmutatása mellett önállóan dönt.

18. cikk

A diák személyiségi jogaihoz tartozik, hogy öltözködése, hajviselete, külső megjelenése, személyes tárgyainak birtoklása csak olyan mértékben korlátozható, amennyire az jogszabályba vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályokba ütközik.

19. cikk

A diák becsületét, jó hírnevét sérti minden olyan eljárás, minősítés, értékelés, nyilvános kijelentés, amely tulajdonságainak, testi, szellemi és jellembeli adottságainak, családi és társadalmi környezetének tőle függetlenül fennálló helyzete, létező jelenségei és megnyilvánulásai okán személyére vonatkozóan megbélyegző, gúnyolódo vagy csúfolódo, sértő, megalázó tartalmú.

20. cikk

A diákok egymás közötti és másokkal folytatott beszélgetésének, levelezésének, magántitkainak kifürkészése és tartalmának önkényes feltárása a diák személyiségi jogainak sérelmét valósítja meg. Abban az esetben, ha a beszélgetés, levelezés jogszabályba vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályokba ütközik, az intézmény megtehet minden jogszerű intézkedést az oktatás rendjének fenntartása érdekében és az elkövetett fevelmeztelenséggel arányos magatartási minősítéssel sújthatja a diákokot, de semmilyen körülmények között nem tárhatja fel és nem hozhatja nyilvánosságra a diák magántitkait.

21. cikk

A diák érzelmeit és személyes kapcsolatait tiszteletben kell tartani. A diák az intézményben érzelmeit és személyes kapcsolatait oly módon fejezheti ki, hogy az ne ütközzék a közérkölcsebe és ne sértse a józólést – különös tekintettel a fiatalabb diákok érzelmi, etikai fejlődésének védelmére.

A diák személyhez fűződő jogait sérti minden olyan megkülönböztetés, hátrány, korlátozás, tiltás, megbélyegzés, elítélő értékelés, gúnyolódás és csúfolódás, amely személyes kapcsolatait, érzelmi, szerelmi vagy nemi viszonya miatt éri. Nem valószínű, hogy a diák személyhez fűződő jogainak sérelmét az intézmény részéről az olyan intézkedés, amelynek célja a diákra irányuló vagy a diák által megvalósított, törvényt vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályt sértő tevékenység megakadályozása és megszüntetése.

22. cikk

A diákot sem egy másik diák, sem a pedagógus, sem az intézmény más dolgozója vagy az intézményben tartózkodó más személy nem ütheti meg, testi fenytést vele szemben nem alkalmazhat; a diák fizikai vagy lelki erőszakkal és durva bánásmóddal, fenyegetéssel vagy megfélemlítéssel nem kényszeríthető meghatározott magatartásra, szabadsága önkényesen semmilyen tekintetben nem korlátozható. Az intézményben a fegyelmezés és az általánosan elfogadott együttélési normák megtartásának, illetve megtartásának eszközei – a természetes pedagógusi és diaktársi tekintélyen túl – jogszabályban és a 6. cikk szerinti intézményi szabályokban meghatározott eljárások és módszerek lehetnek. Ezen eljárások és módszerek szabályozásakor biztosítani kell a diák jogorvoslatához való jogát.

23. cikk

A diák nem fosztható meg önkényesen a birtokában lévő tárgytól. A jogszabályban tiltott eszközök birtoklásának megszüntetése, valamint az iskola belső rendjének fenntartása érdekében a diákot tárgyaitól csak indoklás alapján és után, s csak ideiglenesen lehet megfosztani. A birtoklás ideiglenes megszüntetése mellett a szükséges, magatartást minősítő, illetve fegyelmi eljárást le kell folytatni. A jogszabály által nem tiltott eszközt legkésőbb a tanítási nap végén a diáknak vissza kell adni.

24. cikk

A diáknak joga van ahhoz, hogy lakásába akarata ellenére, jogszabályt vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályt sértve más ne lépjen és ne tekintsen be, személyes tárgyaihoz más személy csak hozzájárulásával férhessen hozzá, a lakásban folytatott magánéletéről akarata ellenére másnak ne legyen tudomása. Ebből a szempontból lakásnak minősül a kollégiumban, diákotthonban a diák szobája, személyes tárgyainak minősülnek a diák ott elhelyezett ingóságai, valamint az intézményben a diáknak névre szólóan biztosított tárolóhelyek tartalma.

25. cikk

A diák nem tehető felelőssé olyan cselekményért vagy kárért, amelyet nem ő követett el vagy nem ő okozott. Nem lehet felelősségre vonást alkalmazni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején nem sértett jogszabályt vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályt. Nem lehet a cselekmény vagy a mulasztás elkövetése idején alkalmazhatónál súlyosabb felelősségre vonást alkalmazni. Közösség kollektív felelősségre vonása tilos. A diák felelősségre vonása nem irányulhat a diákjogok csorbítására vagy érvényesülésük felfüggesztésére, és nem érintheti a diák tanulmányi minőségét.

26. cikk

A diákot munkavégzésre kötelezni csak a tanulmányokhoz közvetlenül kapcsolódó esetekben, a munka- és egészségvédelmi előírások megtartásával szabad. A diáknak joga, hogy saját döntése alapján önkéntes munkát végezzen – a gyermekmunkára irányadó jogszabályi kereteken belül – az intézményben, valamint az intézményben működő vagy azzal szerződéses kapcsolatban álló gazdálkodó vagy társadalmi szervezetben, alapítványban.

27. cikk

A diáknak joga van az őt érintő ügyekben, intézményi eljárásokban arra, hogy meghallgassák, véleményét és kérését előadhassa, minden őt érintő döntés és mulasztás ellen jogorvoslatot vegyen igénybe. Ez történhet személyesen, meghatalmazott útján vagy írásbeli beadvány formájában.

28. cikk

A diák bármely öt érdeklő témakörben – beleértve az intézmény működésével és belső életével kapcsolatos kérdéseket is – szabadon tehet fel kérdést, nyilváníthat véleményt, tehet javaslatot jogszabály és a 6. cikk szerinti intézményi szabályok által nem tiltott módon és formában. Emiatt a diákot hátrányos megkülönböztetés vagy konkrét joghátrány nem érheti. A kérdés, javaslat, vélemény tartalma nem sértheti mások jogait, becsületét és jó hírnevét. A diákot érintő kérdés megilleti őt az érdemi válasz.

29. cikk

Az intézmény köteles figyelembe venni a diáknak magának, hozzátartozójának, családjának, törvényes képviselőjének, gyámjának és diákképviselőjének a diák magatartásával, tanulmányaival és nevelésével kapcsolatos észrevételeit.

30. cikk

A diákot valamely tantárgyból elért tanulmányi eredménye, általában vett tanulmányi előmenetele vagy magatartási minősítése miatt nem érheti hátrányos megkülönböztetés az intézmény közéleti fórumain és közösségeiben. A diák egyik tantárgyból elért tanulmányi eredménye nem befolyásolhatja a diák másik tantárgyban nyújtott teljesítményének értékelését, valamint magatartásának minősítését.

31. cikk

A diáknak joga van arra, hogy az intézményben indult bármilyen intézményi vagy közigazgatási eljárásban történő meghallgatásán – kérésére – törvényes képviselője, bármely hozzátartozója, diákképviselője vagy más meghatalmazottja jelen legyen és képviselőtében eljárjon.

32. cikk

A diákot nem érheti hátrány vagy hátrányos megkülönböztetés a közéletben végzett tevékenysége és nyilvános szereplése miatt.

33. cikk

A diák az intézményben szabadon alakíthat és működtethet olyan szervezetet (egyesület, egylet, kört, társaságot, klubot vagy bármilyen más elnevezésű szerveződést, társulást), s vehet részt ennek irányításában és tevékenységében, amelynek célja és tevékenysége nem ütközik jogszabályba vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályokba.

34. cikk

A diáknak tanulmányi eredményétől és magatartási minőségétől függetlenül joga, hogy minden öt érdeklő kérdésben szabadon nyilváníthassa véleményét, aktívan részt vegyen a diákkélet nyilvánosságának megteremtésében, megszervezésében, irányításában és működtetésében. E jogok gyakorlása során mások jogait és jó hírnevét tiszteletben kell tartani.

35. cikk

A diáknak joga van a neki megfelelő tanuláshoz. E jog időlegesen sem korlátozható. Ha a diák magatartása más diákok tanulási jogának gyakorlását sérti vagy veszélyezteti, az intézmény 6. cikk szerinti szabályai szerint köteles biztosítani a többi diák tanuláshoz való jogának érvényesülését. Az oktatás tekintetében az intézmény köteles érvényesíteni a Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény 29. cikkének 1. pontjában meghatározott tartalmi követelményeket.

36. cikk

A diáknak tankötelezettsége teljesítéséig joga van az ingyenes oktatáshoz, ezt az intézmény fenntartója akként köteles biztosítani, hogy a diák jogszabály vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályok alapján kötelezően meghatározott tevékenység megvalósítása, az intézmény követel-

ményrendszerének teljesítése érdekében kötelezően előírt eszközökhöz, felszerelésekhez, ruházathoz, szolgáltatásokhoz ingyen jusson hozzá.

37. cikk

A diák joga, hogy részletesen megismerje az intézmény pedagógiai programját, tantervét, s ennek megértése érdekében tartalmat értelmező választ kapjon.

38. cikk

A diáknak joga van az intézményben képességeit és tudását tükröző teljesítménye szerinti előmenetelt elérni, s a képességei, tudása szerinti minősítésnek megfelelő továbbtanulást és életpályát választani. Semmilyen beavatkozás, korlátozás nem sértheti a diák esélyegyenlőséghez, pályaválasztáshoz fűződő jogait.

39. cikk

A pedagógus diákról alkotott minősítése (osztályzat, vizsgajegy, szóveges értékelés, egyéb minősítés) ellen a diáknak akkor van jogorvoslati joga, ha a minősítés a diák tudomására juttatott és az intézményben nyilvánosságra hozott, a diák szülője, gyámja vagy törvényes képviselője számára hozzáférhető követelményektől eltérően történik vagy jogszabályba, illetve a 6. cikk szerinti intézményi szabályokba ütköző hátrányos megkülönböztetésen alapul.

40. cikk

A diáknak joga van – bármely okból – az intézménytől független értékelési eljárásban számot adni tudásáról. E döntése miatt az intézményben hátrány nem érheti.

41. cikk

A diáknak joga, hogy tudását és tanulmányi előmenetelét saját döntése alapján – a kötelező ellenőrzési módszereken túlmenően – olyan beszámolási módszerrel, technikával és módon is bizonyítsa, amely tulajdonságainak, adottságainak, képességeinek, bármely okból történő hátrányos megkülönböztetése megszüntetésének, fogyatékossága kiküszöbölésének leginkább megfelel.

42. cikk

A diáknak joga van részt venni a diákok számára szervezett rendezvényeken, részvétele miatt hátrányos megkülönböztetés nem érheti; a részvételtől tanulmányi eredménye miatt a diákot eltiltani nem szabad.

43. cikk

A diák joga az intézmény rendelkezési körébe tartozó létesítmények, berendezések, felszerelések és szolgáltatások 6. cikk szerinti intézményi szabályokban meghatározott használata. Ezt nem szabad tanulmányi eredménytől vagy magatartási minősítéstől függővé tenni.

A diákok kollektív jogai

44. cikk

A diákok kollektív jogainak forrása a diák önszerveződéshez, önkormányzashoz és érdekképviselethez való joga.

45. cikk

A diákok minden csoportja lehet kollektív diákjogok alanya, ha jogszabályban vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályokban meghatározott rendelkezéseknek megfelelő módon megalakulását és működését bejelentette.

46. cikk

A diákoknak joguk van arra, hogy közösségként gyakoroljanak minden olyan diákjogot, amely természeténél fogva nem csak a diákra mint egyénre értelmezhető.

47. cikk

Minden diákcsoportnak joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a diákcsoportok – jogszabály keretei között – szabadon határozzák meg működési rendjüket, érdekképviselési rendszerüket, szabadon biztosítják saját fejlődésüket.

48. cikk

Az intézményi diákönkormányzat szervei az intézményi közügyekben demokratikus módon, széles körű nyilvánosságot teremtve kifejezik és megvalósítják a diákok közakarátát. A 45. cikkben meghatározott módon bejelentkezett diákcsoport kollektív joga, hogy a csoport vagy bármely tagja érdekében

- a) jogszabályban meghatározott formában és jogkörben az intézményi szabályok meghatározásában részt vegyen;
- b) kérdést tegyen fel és arra érdemi választ kapjon;
- c) az intézmény közéleti és a nyilvánosság fórumain véleményt nyilvánítson, javaslatot tegyen és állásfoglalást kérjen;
- d) az intézményben zajló valamely eljárásban a tag mellett részt vegyen és véleményét kifejtse;
- e) a diákjogok érvényesítése érdekében a nyilvánossághoz forduljon.

49. cikk

A kollektív diákjogok gyakorlása során a diákoknak joguk van szószólói és diákképviselőik kizárólag saját elhatározáson alapuló megválasztására, álláspontjuknak mindenféle fenyegetett-ségtől mentes kialakítására és kinyilvánítására.

50. cikk

Az intézményi diákönkormányzatok szerveit feladataik ellátása érdekében megilleti az intézmény támogatása, különös tekintettel a költségvetési támogatásra, helyiség térítésmentes használatára.

A diákjogok érvényesítésének eszközei és eljárásai**51. cikk**

A diáknak egyéni és kollektív jogai érvényesítése érdekében joga van igénybe venni

- a) a jogszabályban vagy a 6. cikk szerinti intézményi szabályokban meghatározott, az intézményen belüli, illetve az intézmény fenntartójához telepített valamennyi jogorvoslati eljárást, a nyilvánosságot, valamint az egyesülés és a békés gyülekezés jogának gyakorlását;
- b) a hatóság, a bíróság, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa előtti eljárást;
- c) az a) és b) pontban meghatározott eljárásban sikertelen jogérvényesítés esetén a nemzetközi szerződésekben meghatározott jogorvoslatot.

52. cikk

A diák meghatalmazhat egyéni és kollektív jogai érvényesítésére általa választott természetes és jogi személyt, más szervezetet.

A diákjogok sérelmének megelőzése és a diákjogok sérelmének orvoslása**53. cikk**

A diákokkal kapcsolatos tevékenység köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek kötelesek mindent megtenni annak érdekében, hogy a diák

egyéni és kollektív jogai megsértésének a lehetőségét jogszabály, jogszabálynak nem minősülő egyéb szabályozás, valamint a 6. cikk szerinti intézményi szabályok semmilyen körülmények között se írják vagy idézzék elő, engedjék meg, illetve tűrjék el. Ennek érdekében meg kell tenni minden szükséges és lehetséges lépést a diák egyéni és kollektív jogainak a közvélemény előtt való legszélesebb körű megismertetésére, a diák egyéni és kollektív jogain esett sérelmek és ezek orvoslásának megismertetésére.

54. cikk

Amennyiben bárki a Diákjogi Charta előírásait megszegi vagy érvényesítésük tekintetében mulasztást követ el, a Diákjogi Chartához csatlakozó vállalja, hogy az előírás megszegése vagy a mulasztás és annak következményei megszüntetése érdekében külön felhatalmazás nélkül is eljár, amennyiben az előírás megszegéséről vagy a mulasztásról tudomást szerez. Emiatt senkit nem érhet semmiféle hátrány.

II. rész

A Diákjogi Charta érvényesülése

55. cikk

Jogosult bármely természetes és jogi személy, más szervezet, közösség, hogy a Diákjogi Chartához csatlakozzék akként, hogy előírásainak írásos nyilatkozat alapján egészben vagy fenntartással aláveti magát. A csatlakozással a nyilatkozattevő a Diákjogi Charta általa fenntartás nélkül vállalt előírásainak megtartására és minden általa lehetségesnek tartott lépés megtételére vállal erkölcsi kötelezettséget.

56. cikk

A Diákjogi Chartához csatlakozó írásban nyilatkozhat, hogy a Diákjogi Charta I. része mely cikkének és miért nem veti alá magát *(fenntartással él)*.

57. cikk

A csatlakozás, illetve a fenntartás írásban tett nyilatkozattal felmondható, illetve módosítható vagy visszavonható. A felmondási nyilatkozat kézhezvételét igazolni kell.

58. cikk

A csatlakozásról, a fenntartásról és a felmondásról szóló nyilatkozatot, valamint a módosító indítványt a Diákjogi Charta Fórumának kell eljuttatni.

59. cikk

A Diákjogi Charta Fóruma

- a) évente legalább egyszer nyilvánosságra hozza a Diákjogi Chartához csatlakozottak listáját;
- b) elősegíti, hogy a csatlakozók megtartsák a Diákjogi Charta előírásait;
- c) gondoskodik arról, hogy minden hozzá forduló diák, közösség, illetve annak képviselője akár a Diákjogi Charta értelmezéséhez, akár jogorvoslat érdekében való eljárásához érdemi segítséget kapjon;
- d) először 1995. évi december hó 31. napjáig, majd szükség szerint jelentésben hozza nyilvánosságra a Diákjogi Charta érvényesülésének helyzetét különös tekintettel a jogalkotás, a jogalkalmazás, az intézményi szabályok 6. cikk szerinti megállapítása és az intézményi működés területén;
- e) a Diákjogi Charta előírásainak keretei között meghatározza működési rendjét.

60. cikk

A Diákjogi Chartához csatlakozók között a Diákjogi Charta értelmezése vagy alkalmazása tekintetében felmerülő minden olyan vitás ügyet, amely tárgyalás útján nem rendeződik vagy nem rendezhető, a vitában érdekelt felek kérésére jöszolgálat vagy döntés végett a Diákjogi Charta

Fóruma elé lehet terjeszteni. Ezen eljárás során a vitában álló felek alávetik magukat a Diákjogi Charta Fóruma döntésének.

61. cikk

A Diákjogi Charta Fórumának tagja az a Diákjogi Chartához csatlakozott természetes személy, aki vállalási nyilatkozatot tesz arról, hogy a Diákjogi Charta Fórumának az 59. cikkben meghatározott tevékenységében részt kíván venni.

62. cikk

A Diákjogi Charta Fóruma évenként rendes, a csatlakozók egyötödének indítványára bármikor rendkívüli diákjogi felülvizsgálati konferenciára hívja össze mindazokat, illetve mindazoknak a képviselőjét, akik a Diákjogi Chartához csatlakoztak. A diákjogi felülvizsgálati konferencia időpontjáról szóló értesítést, valamint a Diákjogi Charta módosítására vonatkozó javaslatokat a csatlakozóknak a diákjogi felülvizsgálati konferencia előtt legalább 15 nappal kézhez kell kapniuk. Amennyiben ez megtörténik, a diákjogi felülvizsgálati konferencia a megjelent csatlakozottak létszámára való tekintet nélkül módosíthatja a Diákjogi Charta előírásait. A felülvizsgálati konferencia ügyrendjét maga állapítja meg.

63. cikk

A Diákjogi Charta nem módosítható úgy, hogy a módosítás a Diákjogi Charta I. részében foglalt jogok terjedelmét és tartalmát szűkítse vagy bármely megfogalmazott jogot megszüntessen. Ez a cikk nem módosítható.

64. cikk

A Diákjogi Charta módosítása után valamennyi addig tett csatlakozási és fenntartási nyilatkozat hatályban marad, hacsak bármely csatlakozott a módosítás közlésétől számított 15 napon belül ezzel ellentétes nyilatkozatot nem tesz.

65. cikk

A Diákjogi Charta megszűnik akkor, amikor I. része előírásai mindegyikének szó szerinti vagy csorbítatlan tartalmú, illetve azonos értelmű szövege jogszabály részét képezi. Ennek bekövetkezését csak a diákjogi felülvizsgálati konferencia állapíthatja meg.

66. cikk

A Diákjogi Charta eredeti példányának másolatát minden csatlakozónak meg kell kapnia. A Diákjogi Charta szövegét először az 1994. évi december hó 16. és 18. napja között megtartott diákjogi konferencia zárónapján benyújtott csatlakozási nyilatkozatokkal hitelesítik. A Diákjogi Charta eredeti példányát és a hitelesítők csatlakozási nyilatkozatát a Diákjogi Charta Fóruma a Magyar Országos Levéltárban helyezi letétbe. A Diákjogi Charta Fóruma az eredeti példány másolatát a Magyar Köztársaság elnökének, a Magyar Köztársaság Országgyűlése elnökének és a Magyar Köztársaság miniszterelnökének, szövegének angol nyelvű fordítását az Egyesült Nemzetek Szervezete főtákarának, az Emberi Jogok Bizottságának és a Gyermek Jogai Bizottságának megküldi. Ugyanígy kell eljárni a Diákjogi Charta módosítása esetén is.

Kelt Budapesten, 1994. évi december hó 18. napján